

Adalékok a Szent Korona és a Szent Korona-tan egyes kérdéseire

I. Néhány bevezető gondolat

A magyar jogi gondolkodás, noha természetesen elfogadott számos európai értéket, római jogintézményeket és jogelveket, a keresztény moralitás értékeit, ám legtöbbször tartózkodott minden olyan túlzástól, amelyek Európában ezekkel kapcsolatban megjelentek. Így jobbra idegen maradt a magyar gondolkodás számára a jog római eredetű túlzott formalizmusa, a nyugati vallási türelmetlenség és kizárólagossági igény.² A magyar jogi gondolkodás tehát régi, eredeti értékein átszűrte mindazt, ami hozzá Nyugat-Európából érkezett.

Azt fogadta csak el, ami összhangban állt természetével. Mindaz a józanság és mértéktartás, ami ellenállóvá tette a magyar jogi gondolkodást a Nyugat egyes túlzásaival szemben, nem csekély mértékben a Szent Koronára – mint tárgyra – vetült, és a Szent Korona-tanban kristályosodott ki. A hatalmi ágak elválasztásának klasszikus liberális tana többek között azért is maradt sokáig visszhangtalanul a magyar közjogi és államelméleti gondolkodásban, mert a Szent Korona-tan már eleve magában hordozta a hatalom – uralkodó és a nemzet közötti – megosztásának képzetét. Egy olyan hatalommegosztást tehát, ami bár nem hatalmi ágak mentén osztotta fel a legfőbb hatalomból eredő részjogosítványokat, ám ami sokáig hatékonyan ellenállt az önkény törekvéseinek. Tartósan kizárta tehát az abszolutizmust, aminek megzabolozására Nyugaton a hatalom hatalmi ágak szerinti megosztásának képzetét kellett kidolgozni.

A Szent Korona a XX. század közepéig a magyar közgondolkodásban minden jog forrása volt. A Szent Korona nem csupán egy tárgy, hanem egy eszme volt, ami szorosan összefüggött magával az államisággal. A jog a feudalizmus idején egyrészt ősi szokásokat jelentett, másrészt olyan uralkodói rendelkezéseket, amelyek az ősi szabadságokkal összhangban vannak. A király a Szent Koronával való megkoronázás által nyerte el (egyébként nem korlátlan) hatalmát, s jogalkotó hatalmának forrása is a Szent Korona volt.

¹ Nemzeti Közszerológiai Egyetem, Államtudományi és Közigazgatási Kar, Államelméleti és Kormányzástani Intézet, habilitált egyetemi docens, E-mail: Szmodis.Jeno@uni-nke.hu

² Mint még lesz szó róla, jellemző, hogy 1568-ban a világon elsőként a tordai országgyűlés mondta ki a vallásszabadság elvét. A magyar jogi gondolkodás sajátosságai valószínűleg ősi eredetűek. Ennek lényege megítélésem szerint egy határozott törekvés a harmóniára a legkülönbözőbb értékek azonos súlyú megfontolása mellett. Azt gyanítom, ez hasonló ahhoz, amiről Hitara professzor ír: „The justice demands concretization and the transparency of the criterion, and the criterion requires exclusion of arbitrariness. It can be classified with the exclusion of arbitrariness in "equity," "spirit of harmony," "efficiency," "rationality of dispute resolution," "fairness," "equality" and "appropriation.”” Vagy ez: „"Harmony" has a very deep meaning. The means of the law is an argument and persuasion to premise "harmony." It prescribed that the Seventeen-Article Constitution (year 604) considered being the Japanese first constitution should depend on an argument not military power about the solution of the dispute in a clear provision. "The spirit of harmony" can be classified in "agreement," "The trust deserves protection," and "general dispute solution.”” Hayato Hirata: Balance of Various Values in the Conciliation. Jogelméleti Szemle 2017/3. 112-117. 114. Igen érdekes hasonlóságot mutat a magyar felfogással a japán gondolkodás a vallás tekintetében. Amint Mitoma professzor rámutat, a japánok általában vallástalannak tartják magukat, még akkor is, ha ténylegesen vallásosak. Ez az attitűd alighanem hatékony védelmet nyújt a vallási türelmetlenséggel szemben. „Most Japanese do not have a strong sense of religion and often call themselves "irreligious.” However, the Japanese are not necessarily atheists. They are spiritual and actually participate in many religious rituals including Buddhism, Shintoism, Hinduism, and Christianity.” Tamio Mitoma: Japanese Behavioral Patterns and Groupthink. Jogelméleti Szemle 2017/3. 134-139. 135.

Az 1946. évi I. törvényig³ a magyar közjogi hagyományban a Szent Korona-tan meghatározó jelentőségű volt. Eszerint a Szent Korona személy. Nem azonos az uralkodóval. A legfőbb hatalom – modern kifejezéssel a szuverenitás – megtestesítője. Így a Szent korona a modern államfogalomnak is előzménye, amely utóbbi csak a XVI. században, Jean Bodin tanai nyomán alakul ki Európában.

II. A Szent Korona eredete

Hogy megértsük, miért válhatott a Szent Korona a magyar államiság és alkotmányosság szimbólumává⁴ és megtestesítőjévé, tisztában kell lennünk a Szent Korona ősi eredetével. Bizonyos magyar hagyományok szerint a Szent Koronát a pápa küldte az első magyar királynak⁵, mert az a magyarokat illette fejedelmük érdeme miatt. A mondák szerint a X. században a lengyel fejedelem (Mieszko) is kért – egy a keresztény uralmat szimbolizáló – koronát a pápától, ám – a monda szerint – a pápa álmodott. Egy angyal azt tanácsolta neki, hogy a Szent Koronát adja a magyarok másnap megjelenő küldötteinek. A lengyel Mieszko Kr. u. 960. táján kezdte meg uralkodását, 964 táján keresztelkedett meg, 970-ben pedig már valószínűleg megkoronázták. Ha a koronát valóban Rómából küldték, akkor tehát az 970 körül lehetett, amikor Szent István király született, és akinek apja Géza fejedelem ugyancsak az István nevet kapta a keresztségben.

A XIX. század végéig nem vonták kétségbe, hogy a Szent Korona azonos az több mint ezer éves, állítólag Rómából származó koronával. Három, nyilvánvalóan utólag felhelyezett zománckép (Mihály császár, Kon (sic!) császár, Geobitzasz török király) alapján feltételezték egyesek, hogy a korona alsó része Szent István után keletkezett, a felső rész eredetét pedig még több találgatás övezi.⁶ A korona egyes kutatói úgy vélik, ún. zárt koronát (kamelaukion) a

³ Törvény Magyarország államformájáról. Különös módon éppen abban az évben fogadták el, mint Japán modern, amerikaiak által oktrojált alkotmányát.

⁴ A hagyományok és a szimbólumok politikai jelentőségére igen szemléletesen mutat rá Hayashi professzor. Kanichi Hayashi: The local political system and symbolic politics in Japan. Jogelméleti Szemle 2017/3. 118-125.

⁵ Karthauzi Névtelen: Bódogságos Szent István királynak innepéről. In. István király intelmei, Magvető Kiadó, Budapest, 1982. 63-75. 69. A Karthauzi Névtelen a koronaküldés történetét Hartvik püspök XII. század elejéről való Szent István király legendája című munkájából vette át. Erősen vitatott, hogy a koronaküldés mozzanata Hartvik eredeti szövegében benne foglaltatott-e.

⁶ A kutatás a XVIII. század végén Mihály császárt Dukász Mihállyal, Kon-t Konstantin társascsászárral, Geobitzaszt I. Géza magyar királlyal vélte azonosíthatónak. Kovács Éva és Lovag Zsuzsa 1980-as monográfiája (Kovács Éva – Lovag Zsuzsa: A magyar koronázási jelvények. Corvina Kiadó, Budapest 1980.) Szelényi Károly kitűnő fotóival a legszélesebb olvasó közönség előtt ismertté tette a Szent Korona számos részletét. Így e széles körben nyilvánvalóvá vált, hogy a három uralkodókép – különösen az ún. Dukász Mihály lemez – utólagosan került a Szent Koronára, és így tarthatatlanná vált a Szent Korona eddigi kormeghatározása is, amely legszilárdabb pontjának e lemezeket jelölte meg. (Kovács – Lovag i. m. 18.) Ez után a legképtelenebb magyarázatok születtek annak a prekoncepciónak az igazolására, hogy a Szent Korona nem érintette Szent István fejét. Ezek közül kiemelkedik az egyébként komoly történész, Bertényi Iván professzor (az MTA doktora) okfejtése, amit a Nemzeti Nagyvizit című televíziós ismeretterjesztő sorozat 16. részében tárt a nyilvánosság elé. (A Szent Korona, mint jelkép, szimbólum; vendég: id. Bertényi Iván; M1 2013. március 28. csütörtök 22:40-23:10) A Szent Koronáról egyebek mellett a következőket mondja. „... nagyon valószínű, hogy nem érintette Szent István homlokát, így ebben a formájában biztos, hogy nem. Tudni illik, a koronát gondosan őrizték. Először a székesfehérvári őrkanonok őrizi, aztán ugye a székesfehérvári prépost. Majd pedig hát maga a király. Zsigmond maga őrizteti a budai várban a tárnoki ház melletti toronyban. Majd pedig rábízta az esztergomi érsekre. Innen kerül Visegrádra. Tehát Viseg..., illetve Visegrádról kerül ide, aztán vissza Visegrádra. És Visegrádon őrzik külön a egy korona-helyiségben a koronát. Tehát azt kell mondani, hogy nagyon kevesen láthatták...” <https://www.youtube.com/watch?v=v8QMBEeHvGY> 3:05-től, Letöltve 2018. 04. 05.

Hogy mindebből hogyan következik, hogy a Szent Korona mai formájában biztosan nem érintette Szent István homlokát, nem derült ki az adás többi részéből sem. Bertényi érvelését azzal kezdi, hogy „Tudni illik, a koronát gondosan őrizték.” Okfejtése azonban azt az abszurdumot involválja, hogy a Szent Koronát olyan gondosan

bizánci Komnénosz császári család használt először⁷ a XI-XII. század körül, és a magyar királyok csak utánozták azt két tárgy („alsó korona”, „felső korona”) összeillesztésével.

Ennek az „dekonstruktivista” elméletnek sok minden ellentmond. Először is, a legkorábbi ismert kamelaukionok textilből készültek és csupán díszítésükben volt fémszál és néhány gyöngy illetve drágakő. Nem valószínű, hogy egy textilsapka másolatát aranyból készítik el zömmel rekesz-zománcképekkel (köztük Szent Kozma és Damján képeivel) és gyöngysorokkal díszítve. Másodsor, Michael Anchialosz pátriárka 1166-ban arra buzdította I. Manuel Komnénosz bizánci császárt, hogy foglalja el Fehérvárt (ahol a koronát őrizték), és szerezze meg a Szent Koronát.⁸ Nem valószínű azonban, hogy egy másolatért (utánezatért) a bizánci császár egy háborút akárcsak fontolgasson. Nincs tehát valós bizonyíték arra, hogy a Szent Korona, mint tárgy nem létezett, nem létezhetett a X. században.

Tévedés továbbá, hogy a zárt korona Bizáncban, a XI-XII. században, a Komnénosz dinasztiánál merült fel. A nyugati kultúrkörben (és feltehetőleg az egész világon) a zárt korona ma ismert első ábrázolása a Kr. u. VI. századból való, Theodahad itáliai király pénzérméjén látható.⁹ Ezen a korona éppúgy keresztpántos, zárt korona, mint a Szent Korona, és a gyöngysorok is jól kivehetők rajta. Utóbbi tény is a Szent Koronához teszi hasonlóvá Theodahad koronáját.

Theodahad koronáját – amelyet pénzérméje meglehetősen sematikusán ábrázol – történeti oldalról is kapcsolatba tudjuk hozni a mai Magyarország területével. Theodahad az itáliai trónt ugyanis úgy szerezte meg, hogy unokatestvére Amalasintha társuralkodónak választotta őt.¹⁰ Amalasintha apja, Nagy Theodorik (475-526) halála után régensnőként kormányozta Itáliát, fia, Athalaric (vö. az Attila névvel; 516-534) nevében. Athalarik korai halála után Amalasintha tehát hatalma megszilárdítása céljából tette társuralkodónak unokatestvérét, Theodahadot 534-ben.

Két évvel később Theodahad állítólag megölette Amalasinthát, és ezzel okot adott Iustinianus bizánci császárnak beavatkozni Itália ügyeibe. Miután Justinianus hadvezére, Belisar elfoglalta Rómát, Theodahadot állítólag saját emberei ölték meg. Egy azonban biztos, Theodahadnak nem állt érdekében, unokatestvére meggyilkoltatása. Egy feltevés szerint Justinianus itáliai legátusának, Tessaloniki Péter pátriárkának¹¹ is szerepe lehetett a történetekben,¹² bár a homály nehezen oszlik a több mint ezer év előtti büntényről. Valószínűbbnek tűnik, hogy a gyilkosság egyedül Iustinianus császár megrendelésére történt, hogy ezzel ürügyet teremtsen a beavatkozásra. Procopius szerint – és erről sem Iordanes, sem Cassiodorus nem tudhatott – Iustinianus gyűlölte a „gót” nevet és el akarta azt törölni a föld színéről.¹³

A Szent Korona és Theodahad koronája közötti esetleges kapcsolat tisztázása, illetve a Theodahad-féle korona lehetséges pannoniai vonatkozásai szempontjából fontos és érdekes

őrizték, hogy még Szent Istvánt sem engedték a közelébe.

⁷ Kovács Éva – Lovag Zsuzsa: A magyar koronázási jelvények. Corvina Kiadó, Budapest 1980. 79.

⁸ Kovács – Lovag 1980. 8.

⁹ Az érméről kép elérhető <https://www.cngcoins.com/Article.aspx?ArticleID=194>

¹⁰ Massimiliano Vitiello: Theodahad: A Platonic King at the Collapse of Ostrogothic Italy. University of Toronto Press, Toronto, Buffalo, London, 2014. 63-64.

¹¹ Massimiliano Vitiello 12.

¹² „According to Procopius, Peter came to Ravenna with Justinian’s instructions to confuse Theodahad and the Goths with Theodora’s instructions on how to get rid Amalasintha.” Massimiliano Vitiello 100. „And despite the fact that the same Procopius in the Secret History does not know „by what arguments” Peter convinced Theodahad to order the crime, the implications behind the king’s act were not entirely connected to Theodora’s schemes or Justinian’s intention. Theodahad’s daily instructions were in primis his own doing, due to the reasons we have mentioned above and perhaps also to humour his wife Gudeliva, who was constrained by the anomalous co-regency to a secondary role in Amalasinthas shadow.” Massimiliano Vitiello 101.

¹³ Bokor János: Bevezetés Iordanes A gótok eredete és tettei című művéhez. In Iordanes: A gótok eredete és tettei (Középkori Krónikások, szerkeszti Dr. Gombos F. Albin) Brassói Lapok, Brassó, 1904. 5-21. 17.

körülmény, hogy Amalasantha apja, Nagy Theodorik Attila hun király birodalmában, Valcumban (ma Fenékpuszta) született, a mai Magyarország területén 453. körül, tehát Attila halálának évében. Theodorik apja, a „gót” Theudemir (vagy Thuidemer) Attila embere volt, ám Attila halála után – Iordanes VI. századi krónikája szerint – viszályba került Attila fiaival.¹⁴ Hangsúlyozni szükséges, hogy Iordanes a gótokat Skandináviából eredezteti, majd azt írja, hogy a Fekete tenger vidékén telepedtek le, ami hagyományosan szkíta-hun befolyási övezet volt. Iordanes szerint a gótok hun alattvalók lettek.

Természetesen nincs egyértelmű bizonyíték arra, hogy a Szent Korona már az V. században létezett, azonban ennek ellenkezőjére vonatkozóan sem rendelkezünk határozott bizonyítékokkal. Ami bizonyosan megállapítható, hogy a VI. században már létezett egy olyan uralkodói korona, ami éppúgy keresztpántos és gyöngysor díszítésű volt, mint a Szent Korona, és hogy e korona egy olyan család birtokában tűnt fel, mely szorosan kapcsolódott Pannonia, a hun birodalom, sőt Bizánc történetéhez. A bizánci császár, I. Leó ugyanis Attila halála után megtagadta az adó fizetését a hun birodalom maradékának. Ezután Theodorik nagybátyja feldúlta Illiricumot. Amikor békét kötöttek, Theodorik a béke Biztosítékaként Bizáncba került. Miután Theodorik nagykorú lett, Zénó bizánci császár megbízásából meghódítja Itáliát, és azt egyeduralgoként kormányozza egészen 526-ban bekövetkezett haláláig.

Felmerül továbbá egy érdekes adat e korból, ami ikonográfiai oldalról jelentős a Szent Korona korának meghatározása szempontjából. Theodorik és Amalasantha 526-ban IV. Félix pápának adományozta a római Fórumon Romulus templomának egy részét és a Biblioteca Pacis-t. Ezeket a pápa egyesítette és bazilikává alakította, majd azt Szent Kozma és Damján tiszteletére szentelte. A hagyomány szerint Iustinianus császár egy csodás gyógyulását e két szentnek tulajdonította és Kyrhosban bazilikát építtetett tiszteletükre.¹⁵ Ugyanezek a szentek szerepelnek a Szent Korona zománcképei között is, noha tiszteletük később csak a XV. században emelkedett fel újra, a tisztelet kezdete pedig II. Theodosius császár koráig (Kr. u. V. század) nyúlik vissza. A Szent Korona eredete tehát egyfelől bizonytalan, ám semmi sem zárja ki, hogy valamilyen módon Attilával kapcsolatban állhatott, ám tény, hogy a Szent Korona formavilága, és a rajta megjelenített szentek közül kettő erősen kötődik az V-VI. századhoz.¹⁶

III. A Szent Korona és a sztyeppei uralkodók hatalmának égi eredete

A magyar Szent Korona különös tiszteletét nehezen érthetjük meg a hun és a magyar kultúra közötti kapcsolatok, a sajátos sztyeppei műveltség mindkét kultúrát átható természetének figyelmen kívül hagyásával. Tudnunk kell azt is, hogy Attila uralmát a hunok égi eredetűnek gondolták. Kínai források említik, hogy T’ou-man hun királyt az „Ég fiá”-nak tartották,¹⁷ és Attila is az „Ég fiá”-nak nevezetett.¹⁸ Ehhez a címhez hasonló a kínai császári

¹⁴ Iordanes: *Getica*. L’ Harmattan, Budapest, 2004. LII. 268-270. 96.

¹⁵ Zala Mária (szerk.): *Szentek Lexikona* (fordította Bangha Katalin, lektoráltabás a magyar szentek szócikkeit kiegészítette Dr. Török József). Dunakönyv Kiadó, Budapest, 1994. 205. (Eredeti német kiadás: Clemens Jöckle: *Lexikon der Heiligen*. I. P. Verlagsgesellschaft, International Publishing, München, 1994.)

¹⁶ Kárpát-medencei és dél-ukrajnai leletek alapján Csomor Lajos úgy véli, hogy a Szent Koronán alkalmazott ötvös-technika hun kori, legfeljebb ötödik század végi. Majer Tamás: *A Szent Korona egyik története: örmények és hunok készítettek?* (interjú Csomor Lajossal) FEEOL Fejér megyei hírportál 2018. 01. 14. (Letöltés 2018. 04. 04.)

<https://www.feol.hu/kozelet/helyi-kozelet/szent-korona-egyik-tortenete-ormenyek-es-hunok-keszitettek-2189073/>

¹⁷ Dümmer Dezső: *Az Árpádok nyomában*. Panoráma, Budapest, 1987. 42-43.

¹⁸ Váczy Péter: *A hunok Európában*. In Németh Gyula (szerk): *Attila és hunjai*. Magyar Szemle Társaság, Budapest, 1940. 61-142. 117.

cím, (Ég fia, tience, 天子; körülbelül a Kr. e. XI. századtól), ami szintén égi megbízatást jelent.¹⁹ Hasonló ehhez a japán császár Tennó címe is (Ég fia, 天皇; Kr. u. VII. századtól). Az ég jelentésű tien és a ten szavak a legnagyobb valószínűséggel kapcsolatban állnak számos közép-ázsiai fogalommal. A mongolok a „jó erőket” tengri kifejezéssel jelölik, azok megszemélyesítői pedig az Ég, a Nap, a Hold istenei,²⁰ a török népeknél tisztelték Tengri-t, az Eget, a főistenséget, a „világ tetejét”, ahol mindennap megszületik a Nap és a Hold²¹, a sumerek nyolcágú csillag írásjele „dingir”-t vagy „an”-t jelölt, ami istent illetve égboltot jelentett.²² A magyar nyelv „Isten” szava vélhetően szintén őrzi a régi „Ten” fogalmat, illetve a magyar „tenger” szó az égi vizekkel szemben az alsó vizeket, a tengert jelöli. A szónak ez az értelme a hunoknál is feltűnik. Sőt a fenti és lenti vizek értelme ott össze is kapcsolódik. Attila egyik fiát Dengizik-nek hívják. Amint Németh Gyula írja: „Tengiz, vagy dengiz törökül tengert és tengerről jövő szelet jelent. (Azonos vele a magyar tenger szó, de a tenger a bolgár-törökségből való, ahol a „z” helyén „r” van.)”²³ Érdekes körülmény, hogy a Szent Korona legfelső zománcképén az Isten feje mellett asztrális jelképek jelennek meg: a Nap (csillag?) és a Hold.

A kínai császár égi megbízatását kifejezi az a hiedelem, hogy az ég bizalmának elvesztését természeti vagy társadalmi katasztrófák teszik nyilvánvalóvá mindenki számára.²⁴ A keleti hunokról kínai források azt jegyezték fel, hogy kagánjuk biztosítja az összhangot az emberiség és a mindenség között. Ha ez megbomlik, katasztrófák következnek be.²⁵ Ez a keleti uralmi forma tehát nem korlátlan, éppúgy, amint a magyar királyi hatalom sem az. E felfogás idegen tehát a nyugati abszolút monarchiák természetétől.²⁶

Problematikusnak tűnik, hogy a magyar Szent Korona képei – az asztrális utalásokon túl – a keresztény szakralitáshoz kötődnek. Tudnunk kell azonban azt is, hogy az európai hunok Kr. u. 400. körül szoros kapcsolatba kerültek a kereszténységgel, így szakrális képzeteik keresztény tartalmakkal telítődtek. Tomi városa és Scythia provincia püspöke, Theotimus arról számol be, hogy őt a hunok a rómaiak földre szállt istenének tartották; Szent Jeromos (Kr. u. 390-430) egy levelében írja, hogy a hunok zsoltárokat tanulnak, Theodoretos szerint a dunai szkíták (hunok) az üdvösséget szomjazzák, Johannes Chrisostomos (kr. u. 398-403) térítőket küld nekik; Orosius pedig 417. körül a hunokat már a megtért népek között tartja számon.²⁷ Ennek figyelembe vételével egyáltalán nem elképzelhetetlen, hogy a Szent Korona Kr. u. 450 körül a hun birodalomba készült, és Attila halála után Nagy Theodorikkal

¹⁹ Raymond Dawson: A kínai civilizáció világa. Osiris, Budapest, 2002. 20-25.

²⁰ Hunyadi László: A világ vallásföldrajza, Végeken Kiadó, Budapest, 1995. 58.

²¹ Hunyadi 59.

²² Michael Roaf: A mezopotámiai világ atlasza, Helikon – Magyar Könyvklub, Budapest, 1998., ford. Dezső Tamás, 70.

²³ Németh Gyula: A hunok nyelve. In Németh Gyula (szerk): Attila és hunjai. Magyar Szemle Társaság, Budapest, 1940. 217-226. 224. http://mtdaportal.extra.hu/books/nemeth_gyula_attila_es_a_hunjai.pdf

²⁴ Dawson 20-25.

²⁵ Váczy Péter: A hunok Európában. In Németh Gyula (szerk): Attila és hunjai. Magyar Szemle Társaság, Budapest, 1940. 61-142. 113. http://mtdaportal.extra.hu/books/nemeth_gyula_attila_es_a_hunjai.pdf

²⁶ Ahogy Mitoma professzor rámutat, a Japán történelmében a császárok inkább spirituális kormányzók voltak, mint „diktátorok”. All over the world, it is not rare to distinguish power from authority. In Japan, while the emperor was the highest authority on spirituality, the political power was held by the Fujiwara family (Heian Period, 1794–1185), the shogunate (1192–1868), and the Meiji Restoration leaders (Meiji Period, 1868–1912). „In general, the emperors have continued as religious-spiritual authority without seeking worldly power. The family tree of the Japanese Imperial Family dates back to the mythological age. Japanese Emperors have been akin to priests who prayed to the gods during the mythological age. The political leaders took official jobs within the central government. But, decision-making is neither an act of the leaders nor of the political fixer.” Tamio Mitoma: Japanese Behavioral Patterns and Groupthink. Jogelméleti Szemle 2017/3. 134-139. 138.

²⁷ Váczy Péter: A hunok Európában. In Németh Gyula (szerk.): Attila és hunjai. Magyar Szemle Társaság, Budapest, 1940. 61-142. 128. http://mtdaportal.extra.hu/books/nemeth_gyula_attila_es_a_hunjai.pdf

került Itáliába. E feltételezés elfogadásával mélyebb értelmet nyer az a hagyomány is, hogy a Szent Korona a magyarokat illette meg. A középkori európai és magyar krónikás hagyományok ugyanis a magyarokat hunutód népnek tartották, és Pannoniába való újbóli bejövételükről beszélnek.²⁸ Ezt alátámasztani látszanak a legújabb genetikai kutatások is.²⁹

IV. A legősibb magyar alkotmányos hagyományok

Anonymusnál (XII. sz. vége) a magyarok bejövetelét a vérszerződés előzte meg. Egy olyan szövetség megkötése, amelynek során a hét törzs veretője a következőkben állapodik meg. A törzsek vezetői és azok utódai mindig a Megyer (Magyar) törzs vezetőjének, Álmosnak az ivadékaiból fognak vezért választani. Amit szereznek, abban mindannyian részesednek. A vezért választók és utódaik soha ki nem eshetnek a vezér tanácsából és az ország tisztségeiből. Az a választó, vagy annak utóda, aki hűtlen a vezérhez, vagy viszályt szít a vezér és rokonai között, halállal lakol. Ha Álmos vezér vagy a választók utóda közül bárki az esküvel kötött megállapodást meg akarná szegni, örök átok sújtsa.³⁰ Az átok – mint sajátos szankció – jól kifejezi a vezérválasztás szakrális, transzcendens jellegét, hasonlóságot mutatva a hun királyi tisztség szakrális jellegével.

²⁸ Képes Krónika (Kálty Márk?) Osiris Kiadó, Budapest, 2004. 26. 1360. körül.

²⁹ Boldogkői Zsolt: Genetikusok szerint a honfoglalók ősei hunok voltak és a magyar az avarok nyelve lehetett. hvg.hu 2017. szeptember 26.

http://hvg.hu/tudomany/20170926_magyar_ostortenet_honfoglalas_hunok_avarok_nyelve_magyar

E cikkre két nap múlva, 2017. szeptember 28-án gyors válasz érkezett, vitatva hogy a hun kori csontmaradványok alapján egyáltalán lehet-e következtetéseket levonni a csontok egykori „tulajdonosának” etnikai hovatartozására vonatkozóan. Bálint Csanád cikkének címe – „Szürrealizmus, genetika és egyebek” – bizonyos ingerültséget áru el. A szerző egyik legfontosabb érve: „Ami konkrétan a hunok genetikai nyomát (és nem „genetikáját”) illeti: egyetlen hun temetőt sem ismerünk a Kárpát-medencéből, hanem csak hun-koriakat, ugyanígy a kelet-európai sztyeppéről sem. Ázsiában közöltek ugyan „hun” sírokat, de ezen meghatározásuk kizárólag a kormeghatározáson alapul („V. századi”), ami etnikailag teljesen irreleváns.” Bálint Csanád: Szürrealizmus, genetika és egyebek: rövid reagálás a „honfoglalók ősei hunok voltak” felvetésre. hvg.hu 2017. szeptember 28. (Letöltés 2018. április 12.)

http://hvg.hu/tudomany/20170928_balint_csanad_szurrealizmus_genetika_a_honfoglalok_osei_hunok_voltak_reagalas (Letöltés 2018. április 12.)

A szerző azonban nem ad számot arról, hogy ez esetben miként fordulhat elő, hogy a szakirodalomban következetesen szó van nem csak gepida sírokról (Bálintné Tóth Ágnes: Gepida sírok a mezőberényi Tücsök-halomból (Békés megye): Gepidische Gräber von Tücsök-halom in Mezőberény (Komitat Békés) In: Vida T. (szerk.): Thesaurus Avarorum: régészeti tanulmányok Garam Éva tiszteletére. 834 p. Budapest: Magyar Nemzeti Múzeum; ELTE Régészettudományi Intézet, 2012. pp. 93-127.), de egyenesen gepida házakról is, adott esetben mindjárt százzal. (Masek Zsófia: Száz gepida ház – A rákóczi falvi gepida település szerkezete. In: Türk Attila, Balogh Csilla, Major Balázs (szerk.): Hadak Útján XXIV.: a népvándorlaskor fiatal kutatóinak XXIV. konferenciája. 1. kötet. 872. p. Konferencia helye, ideje: Esztergom, Magyarország, 2014.11.04-2014.11.06. Budapest; Esztergom: Archaeolingua, 2015. pp. 407-445. (Studia ad Archaeologiam Pazmaniensiae; Magyar Tudományos Akadémia Bölcsészettudományi Kutatóközpont Magyar Őstörténeti Témacsoport kiadványok; 3.1.)

Mindez nem csak a szakirodalomban fordul elő, de különböző kulturális portálokon is feltűnnek beszámolók gepida leletekről. A Librarius Kortárs Kulturális Magazin „Így temetkeztek a gepidák: különleges sírokra bukkantak a régészek” (Szerző: MTI/Szerk.) című cikke lelkesen számol be arról, hogy „a sírok szemet gyönyörködtető tárgyai értékes információkkal szolgálnak az időszak eseményeiről, a gepidák fegyverzetéről, temetkezési szokásairól”. Leszögezi egyúttal: „különleges leletekre bukkantak a szolnoki régészek a Tiszapüspöki és Törökszentmiklós határában zajló próbafejtésen, a leletek közül kiemelkedő a Kr. u. 5. századi gepida sírok anyaga – mondta Kovács Péter, a szolnoki Damjanich János Múzeum régésze.”

<https://librarius.hu/2015/04/20/igy-temetkeztek-a-gepidak-kulonleges-sirokra-bukkantak-a-regeszek/>

Közzétéve 2015-04-20 (letöltés 2018. április 12.) Mindezek alapján vagy arra kell jutnunk, hogy a gepidáknak és az egyéb germán népeknek tulajdonított leleteket akár a hunoknak is minősíthetjük, vagy el kell fogadnunk, hogy a hun leletek hun volta éppúgy megállapítható, mint például a gepida leletek gepida volta.

³⁰ Anonymus: Gesta Hungarorum. Magyar Helikon, Budapest, 1977. 83.

Ezek a Kr. u. 870/890. körüli szabályok tekinthetők a magyar történeti alkotmány egyik legrégebbi ismert rétegének. A későbbi koronázások és az uralkodói eskü a régi szabadságok megtartásáról, lényegében az ősi szerződés megerősítését jelentik. A koronázás szokásának meghonosodásával a Szent Korona így az ősi alkotmány szimbólumává és megtestesítőjévé válik. A Szent Korona úgy áll a király és a nemesség fölött, mint ahogyan a szerződés áll a szerződést kötők fölött. Szent István király fiához intézett intelmeiben felsorolja, hogy kikre kell támaszkodnia a királynak és milyen erényeket kell birtokolnia. Az intelmek végén többek között ezt írja: „Mindez, amit fentebb érintettünk, alkotja a királyi koronát...”³¹ A Szent Korona tehát Szent István felfogásában is királytól különböző olyan entitás, amire az uralkodónak méltóvá kell válnia.

Werbőczy István a magyar joganyag XVI. századi összefoglalója szerint a kereszténység előtt a törvényhozás joga a „kapitányokat” és a vezért illette.³² A kereszténység felvételével mindez úgy módosult, hogy a törvényhozás, a birtokadományozás, bíraskorás, kormányzás joga a koronára száll át,³³ ám a király a törvényhozás jogát a nemzettel egyetértésben gyakorolja.³⁴ Kifejezetten modern eszme tehát a Szent Korona-tan, mely élesen megkülönböztette az államot és az uralkodót, sőt alkalmazta a hatalommegosztást is, noha nem hatalmi ágak mentén.

Az 1222. évi ún. Aranybulla szintén a régi szabadságok megerősítése. Az itt megjelenő ellenállási jog, ami a nemzetet megilleti a kötelességszegő uralkodóval szemben, modernebb kifejezése a vérszerződés „örök átok” formulájának. Nagy Lajos király 1351-ben megerősíti az Aranybullát, és kifejezetten kimondja az „egy és ugyanazon nemesség/szabadság” (una eademque nobilitas/libertas) elvét.³⁵

A nemesi birtokok, már korábban is forgalomképtelenek voltak, de kétféle öröklés létezett. Az ősi, eredeti szerzésű birtok a nemzetségen belül öröklődtek. A katonai szolgálatért a királytól kapott birtok csak apáról fiúra szállt, fiú hiányában a birtok visszaszállt a Koronára. Az 1351. évi törvény minden nemesi birtok ősiségét (aviticitas) mondta ki. Így a továbbiakban valamennyi birtok a nemzetségen belül öröklődött, és továbbra is forgalomképtelen volt.³⁶ Az ősiség intézménye, ami 1848-ig fennállt, hatékonyan védelmezte a magyar nemesség, közvetve pedig a magyar parasztság életfeltételeit: adósság, kamat, uzsora fejében nem voltak megszerezhetők az ősi javak. Ez pedig a hosszú távú családi, nemzetségi, közösségi érdekeket szolgálta.

A magyar közjogi gondolkodásban nagy jelentősége volt a toleranciának, a türelemnek. Szent István Intelmei szerint a türelem és az igaz ítélet a korona ötödik dísze.³⁷ Itt még nem kifejezetten vallási türelemről van szó, de nyilvánvalóan arról is. Erre utal az izraeliták és izraeliták zavartalan jelenléte. Az 1222. évi Aranybulla 24. cikkelye számukra az állami tisztségviselést, különösen a pénzügyi tisztségek viselését megtiltotta, de ennél súlyosabb rendelkezést nem tartalmazott. A rendelkezés szükségessége azonban rámutat azokra az állapotokra, amelyek korábban ténylegesen fennálltak. Összehasonlításképpen érdemes megemlíteni, hogy I. Edward 1290-ben kitiltja a zsidókat Angliából, miután vagyonukat elkobozza. Többek között a Szent Korona-tan tolerancia elve tette lehetővé, hogy

³¹ István király intelmei (De institutione morum ad Emericum ducem, c 1013.). In Szigethy Gábor (szerk.): István király intelmei. Magvető Könyvkiadó, Budapest, 1982. 9-22. 22.

³² Werbőczy István: Tripartitum. Téka Könyvkiadó, Budapest, 1990. Második rész 3. cím 1. §, 283. oldal

³³ Werbőczy Második rész 3. cím 2. § 283.

³⁴ Werbőczy Második rész 3. cím 3. § 283.

³⁵ Hóman Bálint – Szekfű Gyula: Magyar Történet. II. kötet. Királyi Magyar Egyetemi Nyomda, Budapest, 1936. 204.

³⁶ Hóman Bálint – Szekfű Gyula: Magyar Történet. II. kötet. Királyi Magyar Egyetemi Nyomda, Budapest, 1936. 203-204.

³⁷ István király intelmei. In: Szigethy Gábor (szerk.): István király intelmei. Magvető Könyvkiadó, Budapest, 1982. 9-22. 16.

1568-ban a világon elsőként a tordai országgyűlés mondta ki a vallásszabadság elvét. Szintén csak összehasonlításként említendő, hogy Franciaországban 1572. augusztus 23-ról 24-re virradó éjjel (Szent Bertalan éj) a katolikus király tudtával mészároltak le a hugenották (protestánsok) ezreit, Angliában pedig a magyar törvény után 121 évvel később, csak 1689-ben fogadták el a Toleration Act-et.

A türelem azonban az ország területén élő más etnikumok identitásának tiszteletben tartását is jelentette, hiszen ők is a Szent Korona uralma alatt élnek. A Szent Korona eszme e vonatkozása rokon a régi hun államfelfogással. Amint Váczy írja: „régii lovas nomád állambölcseesség, hogy a legyőzöttet nem szabad porba sújtani, hanem sorstársá kell fogadni. Így gondolkoztak a hunok is.”³⁸ Amiként tehát az egyes germán népek saját királyt választhattak Attila uralma alatt, éppúgy saját bánjuk volt a horvátoknak a magyar királyok alatt.

A magyar közjogi értékek között tehát kiemelt helyet foglalt el a szabadság, a szolidaritás, a vallási és etnikai türelem. Ezek az értékek – mint látjuk – a sztyeppei birodalmakra is jellemzőek voltak, s a hun birodalomban is ismeretlen volt a vallásháború és a társadalom tömegeinek kizsákmányolása. Jellemző, hogy egy 441-ben, Viminacium ostromakor hun fogságba esett görög kereskedő miután megváltotta magát, a Hun Birodalomban maradt, mivel sorsát ott jobbnak tartotta, mint korábbi életét.³⁹ Hogy a Hun Birodalomban jobbak voltak az életkörülmények, mint a Római Birodalomban, ezt a modern régészet is alátámasztotta, hiszen Pannoniában a csontleletek alapján a hun időkben jobban táplálkoztak az emberek, mint a római uralom idején.⁴⁰

Ennek az oka pedig alapvetően az volt, hogy a sztyeppei birodalmakban, így a hun birodalomban is a föld nem áru volt, hanem a közösségi lét alapfeltétele. Az antik államalakulatok egyik legfőbb problémája a föld áruként való kezelése, illetve ezzel részben összefüggésben az adósrabszolgaság kialakulása volt. Ez vezetett el a hihetetlen vagyoni különbségekhez és a nyomorhoz. A magyar Szent Korona-tan szerint az ország területének a Szent Korona a tulajdonosa. A magyar nyelv ezért ragaszkodott ezer éven keresztül ahhoz, hogy nem földtulajdonosokról, hanem csak földbirtokosokról szolt.

A Szent Korona-tannak ez a tétele azonban nem feltétlenül Európában alakult ki. Egy olyan ősi társadalmi tapasztalatról lehet itt szó, amelyet már az ázsiai hunok is ismertek, és ami csupán részévé vált a Kr. u. 1000. körül kialakuló Szent Korona-tannak. Egy ősi monda szerint ugyanis amikor a Kr. e. III. évszázadban Mao-tun az ázsiai hunok fejedelme lett, a szomszédos nép, a tung-hu-k Mao-tun apjának lovát követelték. A fejedelem tanácsadói ellenkeztek. A fejedelem azonban kiadta a tung-hu-k számára a lovat, mondván: a jó szomszédtság többet ér egy lónál. Mikor a tung-hu-k a fejedelem feleségét követelték, a tanácsadók még jobban felháborodtak, de Mao-tun ismét engedett. A tung-hu-k harmadszor a két ország között elterülő lakatlan földet követelték. Az elbizonytalanodó tanácsadók hajlottak a követelés teljesítésére, mondván: elhagyott föld az, oda lehet adni. A fejedelem azonban haragra gerjedt. „Földet? Földet, az ország alapját? Soha!” – kiáltotta, és vérszomjas seregével

³⁸ Váczy i. m. 124. http://mtdaportal.extra.hu/books/nemeth_gyula_attila_es_a_hunjai.pdf Ez a szemlélet jellemzi Attilát is. Amint Iordanes írja a hun nagykirályról: Megfontolt gondolkodású volt, a könyörgők előtt meglágyult, akit egyszer a bizalmába fogadott, az iránt jó indulatot mutatott.”; Iordanes: *Getica*. L' Harmattan, Budapest, 2004. XXXV. 182. 96. Iordanes ugyanitt – más szerzőkkel összhangban megemlíti, hogy Attila „nagy fejű” volt. A Szent Korona belső kerülete 63,5 cm.

³⁹ Váczy i. m. 97-98. http://mtdaportal.extra.hu/books/nemeth_gyula_attila_es_a_hunjai.pdf

⁴⁰ Ezt Susanne Hakenbeck friss kutatásai támasztják alá. Sarah Kaplan: Ancient Romans depicted Huns as barbarians. Their bones tell a different story. *Washington Post* 2017. 03. 22. <https://translate.google.hu/translate?hl=hu&sl=en&u=https://www.washingtonpost.com/news/speaking-of-science/wp/2017/03/22/ancient-romans-depicted-huns-as-barbarians-their-bones-tell-a-different-story/&prev=search; see also http://www.cam.ac.uk/research/news/tiller-the-hun-farmers-in-roman-empire-converted-to-hun-lifestyle-and-vice-versa>

a tong-hu-k ellen vonult.⁴¹

Valószínűleg ez a legelső ma ismert megfogalmazása annak az eszmének, ami a Szent Korona főtulajdonosi minőségéhez elvezetett. Egyes nézetek hangsúlyozzák, hogy Angliában és Franciaországban a korona XIII. században kezd megjelenni, mint a királyi birtokok tulajdonosa.⁴² Itt azonban két dologra kell rámutatni. Egyrészt, a magyar Szent Korona nem csak a királyi birtokok tulajdonosa, de az ország területének tulajdonosa, és a Szent Koronához képest mindenki csak birtokos, és nem tulajdonos. Másrészt, Anglia és Franciaország számára valószínűleg az a Magyarország szolgálhatott példával, amelyiknek már a X. században volt szilárd központi hatalma, nem utolsó sorban szilárdnak mondható államterülete és – többek között páratlan geográfiai adottságai következtében – meglehetősen pontosan kirajzolódó határa.

Emlékeztetőül, a XI. században Anglia még a normann hódítást (1066) szenvedte, a Francia királyok hatalma pedig sokáig nem terjedt túl Párizs környékén, az ún. Il de France-on. Mindaz pedig, ami e korokat ezekben az országokban megelőzi, a jobbára a legendák homályába vész. Hangsúlyozandó, a korona-tulajdonnak nem voltak antik, római-görög előzményei, így azt a nyugati monarchiák onnan nem vehették át, azonban – amint láthattuk – a sztyeppe államfelfogásban volt ilyen előzmény.

⁴¹ Ligeti Lajos: Az ázsiai hunok. In Németh Gyula (szerk.): Attila és hunjai. Magyar Szemle Társaság, Budapest, 1940. 31-60. 39-40. http://mtdaportal.extra.hu/books/nemeth_gyula_attila_es_a_hunjai.pdf

N. Ishjamts: Nomads in Eastern Central Asia. In: Harmatta, J, Puri, BN, Etemadi, GF (eds) History of Civilizations of Central Asia: Volume II, The Development of Sedentary and Nomadic Civilizations (700 B.C. to A.D. 250). Delhi: UNESCO Publishing, 1999. pp. 151-170. 153-154. see also https://en.unesco.org/silkroad/sites/silkroad/files/knowledge-bank-article/vol_II%20silk%20road_nomads%20in%20eastern%20central%20asia.pdf 146-164. 149-150.

⁴² Eckhart Ferenc: Magyar alkotmány- és jogtörténet. Polizer Zsigmond és Fia, Budapest, 1946.; Kardos József: A Szent Korona-tan és a legitimizmus. Gondolat Kiadó, Budapest, 2012. 58.; Bódi Stefánia: A Szent Korona eszme különbségei Eckhart Ferenc, Timon Ákos és Bartoniek Emma felfogásában. Polgári Szemle 2015. 11/1-3. 327-341.